

Een Sperwergrasmus in Tinner Dose (Dld.) in het voorjaar van 2009

Bauke Koole

Op zaterdag 18 mei 2009 organiseerde de Werkgroep Grauwe Kiekendief een excursie onder leiding van Bauke Koole en Gert Noordhoff voor de KNNV Bellingwolde naar het gebied Tinner Dose in Duitsland net over de grens bij Ter Apel.

Het is voor West-Europese begrippen een nog vrijwel intact hoogveengebied dat al vanaf de jaren tien van de vorige eeuw in gebruik is als militair oefenterrein. Vanaf 1986 heeft het de status van natuurgebied gekregen. Er vinden echter nog steeds schietoefeningen plaats.

Het doel van de excursie was tweeledig. Enerzijds was de KNNV uit Bellingwolde nieuwsgierig naar dit natuurgebied, anderzijds vermoedt de Werkgroep Grauwe Kiekendief een bescheiden populatie Grauwe Kiekendieven in de omliggende akkers van de Tinner Dose of mogelijk zelfs broedend in dit hoogveengebied.

Nadat de omliggende landbouwgebieden waren bezocht, kwamen we aan in de Tinner Dose. Vanwege de militaire activiteiten kan het gebied alleen in het weekend bezocht worden. Bovendien staan bij alle ingangen van het terrein stoplichten en borden om bezoekers te waarschuwen indien er geoevend wordt. Wij konden het gebied in, mits je maar op de aangegeven paden blijft, want daarbuiten kunnen blindgangers liggen.

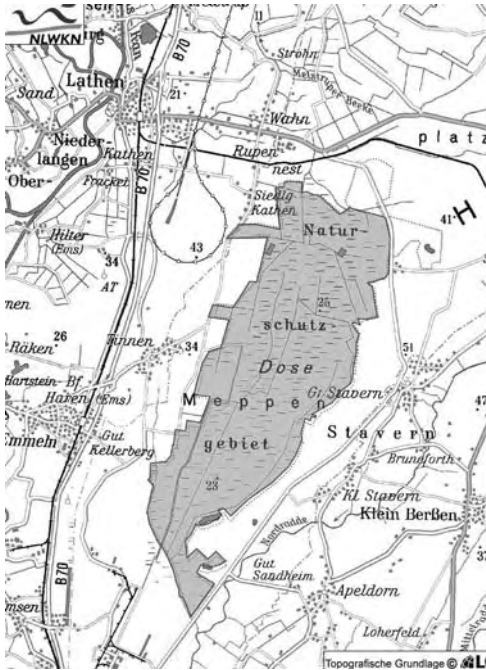
Bij een schutterstoren lasten we een korte pauze in, want hier op een zandrug hadden

we een mooi uitzicht over het gebied. Bij aankomst ging mijn aandacht al uit naar een compact struweel dat net voor de schutterstoren lag. Tijdens eerdere bezoeken had ik hier al eens een Grauwe Klauwier waargenomen. Jammer genoeg troffen we deze soort nu niet aan.

Ik hoorde wel een vogel zingen die mijn aandacht opeiste. De zang leek erg op die van een Tuinfluiter en sommige strofen waren ook identiek aan deze soort. Ik probeerde met mijn kijker de zingende vogel te ontdekken, maar dat lukte niet. Tuinfluiters verwachtte ik ook meer in jong loofhout en niet in dit type struweel. De excursiegangers die hun boterhammen aten, vroegen mij ook wat voor vogel zij hoorden. Ik antwoordde dat het een Tuinfluiter was. Maar naarmate ik langer luisterde, ging ik steeds sterker twifelen aan dit antwoord. We stonden op het punt om weg te gaan toen uit het struweel opeens een harde mechanische ratel klonk.

In Polen, Hongarije en Zweden had ik al eens Sperwergrasmussen waargenomen en deze ratel is een onderscheidend kenmerk in het veld. Terwijl de groep vertrok, bleef ik achter om nog wat meer aanwijzingen te krijgen. Toen ik nog een paar maal de kenmerkende ratel had gehoord voegde ik mij weer bij de groep en vertelde dat zij hoogstwaarschijnlijk een Sperwergrasmus hadden gehoord.

Nadat de excursiegangers waren vertrokken, besloten Gert en ik terug te keren waarbij we de vogel weer goed konden horen. Een-



(bron: www.niedersachsen.de)

maal heb ik de Sperwergrasmus kort gezien. Het oog was donkergeel en de borst nog niet helemaal uitgesproken gebandeerd. Het ging dus om een tweede-kalenderjaar mannetje.

Twee weken later, op zaterdag 31 mei, bezocht ik de locatie nogmaals, deze keer met Aart van der Spoel. Bij aankomst zagen we een vrij grote vogel zitten op een tak aan de rand van de waarnemingslocatie, maar door het tegenlicht konden we niet met zekerheid zeggen dat dit de Sperwergrasmus was. Wel hoorden we de vogel zingen, maar helaas zagen we de vogel niet. Al snel ontdekten we op dezelfde locatie een paartje Grauwe Klauwier. Volgens de handboeken is er een nog niet goed begrepen verband tussen de Grauwe Klauwier en de Sperwergrasmus.

Op zondag 26 juli bezocht Aart samen met Leon Peters opnieuw het gebied. Zij hoopten op jonge Sperwergrasmussen, maar troffen geen Sperwergrasmus meer aan. Wel lazen zij de kleurrijke af van het mannetje Grauwe Klauwier dat met jongen op de

waarnemingslocatie aanwezig was. Navraag bij Stef Waasdorp van de Stichting Bargerveen leerde dat de vogel in Drenthe in een bosaanplant met de naam Scholtezathe, ten westen van het Veenpark-Berkenrode in de omgeving van Klazinaveen-Noord, uit het ei was gekropen. Op 22 juli 2004 ringde Stef daar vijf gezonde jongen en zag ze daarna niet meer terug. Hij was dus erg verguld met deze terugmelding. Aart en Leon zagen in de Tinner Dose ook nog een Klapekster en enkele Boomvalken.

Waarnemingen van Sperwergrasmussen zijn in Nederland in het voorjaar heel zeldzaam. Dit in tegenstelling tot het najaar wanneer, vooral langs de kust, de soort met enige regelmaat wordt gezien. Het gaat dan bijna altijd om juveniele vogels. In het boek *Vogels van Groningen* (Boekema et al. 1983) wordt melding gemaakt van twee zingende mannetjes in Haren, in mei 1860 en in april 1861. Beide vogels zijn geschoten en opgenomen in de collectie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden. Verder vermelden Van den Berg & Bosman (2001) in ieder geval nog vier gevallen voor het voorjaar (tot 1993): een vrouwtje in Ameide (Zuid-Holland) op 25 april 1967, een lang verblijvende vogel bij Valkenburg (Limburg) op 28 mei-13 juni 1969, een vangst bij Cadzand-Bad (Zeeland) op 22 mei 1987 en ten slotte nog een vangst, van een tweede-kalenderjaar vrouwtje, bij Oostvoorne (Zuid-Holland) op 22 mei 1988.

Sperwergrasmussen broeden in het midden en in oostelijke delen van Europa, de Scandinavische landen en in enkele Zuid-Europese landen (Italië (Po-vlakte) en in Griekenland). De vogel heeft een sterke voorkeur voor doornig structuurrijk struweel op warme, zonnige plaatsen. De soort mijdt koele en natte omstandigheden en is daardoor geen West-Europese broedvogel. De Sperwergrasmus overwintert in Oost-Afrika, arriveert laat in Europa en vertrekt in augustus en september weer naar de overwinteringsgebieden. De meldingen in het najaar duiden op 'reversed migration'



Waarnemingslocatie van de Sperwergrasmus, met hondsroos, sering, vogelkers en Japanse duizendknoop op een zandrug – 31 mei 2009

(cyclische migratie), waarbij in het najaar een westelijke route wordt gevolgd en in het voorjaar een meer oostelijke.

Een territoriaal mannetje zo dicht bij Groningen berust waarschijnlijk op een toevalstreffer. Maar er staan nog wel een paar vragen open. Het mannetje is ruim twee weken in het gebied geweest en waarschijnlijk is de vogel ongepaard gebleven, alhoewel drie veldbezoeken daarop geen sluitend antwoord kunnen geven. In Duitsland zijn broedgevallen bekend nabij Osnabrück en in juni 2003 is een zingend mannetje ontdekt in het Grafschaft Bentheim net over de grens bij Overijssel (Knolle & Mülstegen 2007).

Zal de geschiedenis zich in Groningen na 150 jaar herhalen?

Literatuur

- van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 2001. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Tweede, herziene druk.* GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. *De vogels van de provincie Groningen.* Groningen.
- Cramp, S. and K.E.L. Simmons (eds.) 2004. *BWPI: Birds of the Western Palearctic interactive (DVD-ROM).*
- Knolle, P. & J.-H. Mülstegen 2007. *Eine singende Sperbergrasmücke Sylvia nisoria in der Grafschaft Bentheim. Vogelkundliche Berichte aus Niedersachsen, Jahrgang 39 - Heft 1/2 - 2007: 135-138.*